

Klementyna Żurowska **(24 V 1924–8 V 2015)**

Prof. Klementyna Żurowska urodziła się w Perespie w województwie lwowskim, w rodzinie ziemiańskiej. Jej rodzice, Roman i Karolina z Kraińskich, byli właścicielami majątku w Leszczkowie k. Waręża oraz znajdującej się tamże fabryki włókienniczej, produkującej materiały typu samodzielnego, znakomicie łączące wysoką jakość wykonania z nowoczesną formą (projektantką większości wzorów tkanin leszczkowskich była Karolina Żurowska). Klementyna, najmłodsza z pięciorga rodzeństwa, uczęszczała do gimnazjum w Jarosławiu. W r. 1939, kiedy Leszczków znalazł się pod okupacją sowiecką, rodzina Żurowskich przeniósła się do Warszawy, gdzie Klementyna kontynuowała naukę na tajnych kompletach u ss. niepokalanek w Warszawie i Szymanowie. 30 XII 1942 całą rodzinę aresztowano, a Roman Żurowski został wkrótce rozstrzelany. Klementyna wraz z matką oraz siostrami Marią i Anną po kilkutygodniowym uwięzieniu na Pawiaku zostały przewiezione do obozu koncentracyjnego na Majdanku, gdzie zmarła Anna Żurowska, a w r. 1944 do Ravensbrück. W Ravensbrück Klementyna Żurowska poznała Karolinę Lanckorońską, a zawiązana wówczas przyjaźń miała odegrać wielką rolę w jej dalszym życiu. W niezwykle ciężkich warunkach obozowych Maria i Klementyna Żurowskie dokonywały prawdziwych cudów, by ochronić matkę, najbardziej zagrożoną ze względu na wiek i stan zdrowia. Po wyzwoleniu obozu przez wojska amerykańskie, pomimo że reszta uratowanej rodziny zdecydowała się pozostać na Zachodzie, Klementyna Żurowska powróciła do Polski. Idąc całą drogę pieszo, przedwojenną granicę Rzeczypospolitej w Zbąszyniu przekroczyła 23 V 1945. Trudno nie odnotować, że dokładnie 70 lat później, 23 V 2015 odbył się jej pogrzeb, o którym będzie jeszcze mowa.

W r. 1946 Klementyna Żurowska zdała maturę w Liceum SS. Niepokalanek w Szymanowie i rozpoczęła studia historii sztuki na Uniwersytecie Jagiellońskim. W r. 1952 przedstawiła pracę magisterską, przygotowaną pod

kierunkiem prof. Wojysława Molè, której przedmiot (*Nowa rekonstrukcja rotundy wawelskiej*) trwale zdeterminował jej zainteresowania naukowe. W tym samym roku podjęła pracę w Dziale Oświatowym Państwowych Zbiorów Sztuki na Wawelu, a po kilku latach uzyskała możliwość odbycia studiów podyplomowych w Centre d'Etudes Supérieures de Civilisation Médiévale w Poitiers (1958–1960). Po powrocie do kraju w r. 1960 rozpoczęła pracę jako asystent w Katedrze Historii Sztuki Średniowiecznej, wiążąc się odtąd na stałe z Uniwersytetem Jagiellońskim. Kolejne dziesięciolecia życia Klementyny Żurowskiej wypełniła praca dydaktyczna i organizacyjna w Instytucie Historii Sztuki (w latach 1974–1978 pełniła funkcję zastępcy dyrektora Instytutu), badania terenowe skoncentrowane na architekturze przedromańskiej i romańskiej oraz liczne wyjazdy zagraniczne, niezbędne dla kontaktu z literaturą obcą oraz zabytkami europejskiego średniowiecza, stanowiącymi naturalny kontekst przedmiotu jej badań. Decydującym czynnikiem dla rozwoju naukowego Klementyny Żurowskiej w owym czasie była bliska współpraca z prof. Lechem Kalinowskim oraz opieka i przyjaźń Karoliny Lanckorońskiej, która zapewniała jej stypendia Fundacji Lanckorońskich na wyjazdy zagraniczne.

W latach 1960–1965 Klementyna Żurowska brała udział w pracach badawczych prowadzonych w opactwie tynieckim, kierowanych przez prof. Lecha Kalinowskiego, własne badania kierowała jednak nadal na rotundę ŚŚ. Feliksa i Adaukta (Najświętszej Marii Panny) na Wawelu. Doktorat uzyskała pod kierunkiem prof. Lecha Kalinowskiego w r. 1964 na podstawie dysertacji *Rotunda Panny Marii na Wawelu. Studia nad budownictwem wczesnośredniowiecznym w Polsce* (rozprawa została opublikowana w r. 1968). Habilitowała się w r. 1971 w oparciu o rozprawę *Romański kościół Benedyktynów w Tyńcu*, relacjonującej i interpretującej wyniki badań terenowych na szerokim tle europejskim. W ten sposób stała się czołową specjalistką w kraju w zakresie architektury przedromańskiej i romańskiej. W r. 1990 uzyskała tytuł profesorski. W latach 1987–1991 kierowała zespołem badającym relikty budowli na Ostrowie Lednickim, w latach 1992–1994 pracami weryfikacyjnymi związanymi z relikdami *palatium* w Gieczu. Wieloletnie badania na Lednicy zostały podsumowane monumentalnym, dwutomowym wydawnictwem *U progu chrześcijaństwa w Polsce* pod redakcją Klementyny Żurowskiej i z jej udziałem autorskim. Klementyna Żurowska była też inicjatorką wielkiej wystawy zabytków tynieckich w Zamku Królewskim na Wawelu, zorganizowanej w r. 1994, i redaktorką naukową poświęconego jej katalogu. W tymże roku 1994 przeszła na emeryturę oraz została wybrana na członka korespondenta PAU. Wypromowała trzej doktorów, w Instytucie Historii Sztuki UJ pozostawiła następczynię, które kontynuują jej prace, tworząc jedyny w Polsce ośrodek badań nad sztuką wczesnopiastowską.

Sama zresztą nadal intensywnie pracowała i publikowała, z Instytutem zachowała bliski kontakt do śmierci.

Za działalność naukową i dydaktyczną Klementyna Żurowska była kilkakrotnie honorowana nagrodami Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, została odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1990), Złotym Krzyżem Zasługi (1981), papieskim medalem „Pro Ecclesia et Pontifice” (1994) i Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1992). Z okazji jej 80. urodzin ukazał się tom studiów *Lapides viventes. Zaginiony Kraków wieków średnich* (2005), dedykowany jej przez grono uczniów i przyjaciół. W dniu 90. urodzin odebrała nagrodę Piastowskiego Orła Lednickiego, przyznaną jej przez kapitułę odznaczenia, Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy i Marszałka Województwa Wielkopolskiego.

Dorobek naukowy prof. Klementyny Żurowskiej obejmuje ok. 55 pozycji. Liczbę tę trzeba jednak odczytywać w kontekście jej specyficznej specjalności, wymagającej zmuśnych badań terenowych i szerokiego tła porównawczego. Klementyna Żurowska po mistrzowski łączyła te dwa kierunki poszukiwań, a jej prace stanowią wzór poprawności metody. W ciągu lat zbudowała w ten sposób zręb wiedzy o najstarszej architekturze w Polsce, a jej publikacje obcojęzyczne pozwalały uczonym Zachodu na zapoznanie się z tą problematyką.

W r. 2014 ukazały się pamiętniki prof. Klementyny Żurowskiej pt. *Z Leszczkowa w świat*. Książka nie imponuje szczególną urodą stylu ani błyskotliwymi conceptami, bo nie były to wartości stawiane na pierwszych miejscach przez autorkę. Stanowi za to prosty zapis życia o krystalicznej uczciwości i godnej podziwu siły wobec przeciwności losu.

Pogrzeb prof. Klementyny Żurowskiej odbył się w Tyńcu 23 V 2015, dokładnie w 70. rocznicę jej powrotu z Ravensbrück do Kraju. Bez obawy popadnięcia w emfazę można go określić jako uroczystość piękną i podniosłą. Liczne grono uczniów, współpracowników i przyjaciół żegnało wybitną uczoną w historycznej świątyni, której poświęciła wiele lat pracy. Osobę, która pomimo najcięższych przeżyć w młodości, zrealizowała w pełni stawiane sobie zadania i dożyła późnego wieku pełną pogody i życzliwości. Żegnaliśmy przede wszystkim Człowieka.

Jan Ostrowski